

Tanítási eljárások az általános iskola alsó tagozatában.

II.

7. Nyelvi ismeretek.

I. Bevezetés. 1. *Számunkérés.* a) A múlt órai anyag rövid összefoglaló kérdésekkel; b) a végzett anyag felújítása ismétlő kérdésekkel. 2. *Előkészítés.* A szemléltetendő nyelvtényeket magábanfoglaló, összefüggő mondatok írása a táblára, füzetbe. 3. *Célkitűzés.*

II. Tárgyalás. 1. *A mondatok tartalmi vizsgálata.* (Meg-
ertik-e a mondat tartalmát? 2. *A mondatok alaki (nyel-
vi) vizsgálata:* a) elemzés mondatonként a már ismert
nyelvi tények alapján (színes kréta, ceruza); b) *a ki-
emelt nyelvi tény alaki vizsgálata* (szétbontás); c) *az
új nyelvi tény szabatos megvilágítása*; d) *az új nyelvi
tény tudatosítása* (összeírás, különírás, szórend); e) *az
új nyelvi tények összefoglalása* (áttekinthető csopor-
tosítás a táblán, füzetben); f) *az új nyelvi tény sza-
bályszerűségének felismertetése, elnevezése*; g) *helyes-
írási vonatkozások.*

III. Befejezés. 1. *Összefoglalás:* az eredmények, nyelvi
szabályszerűségek összefoglalása kérdések alapján. b) *Begyakorlás:* a) a példamondatok ismételt elolvas-
tatása, az új nyelvi tény tudatos alkalmazása (hang-
hordozás, tiszta kiejtés); b) *előzőleg tárgyalt olvas-
mányokban keresünk most megismert nyelvi tényeket*;
c) a tanulók önállóan keresnek, mondanak példákat az
új nyelvi tényre. 2. *Elmélyítés.* Az új nyelvi tény sze-
repe a gondolatok, érzelmek, szándékok közlése szem-
pontjából. 3. *Házi feladat* a tárgyalt nyelvi ténnyel kap-
csolatban, vagy helyesírási gyakorlat.

8. Számolás és mérés.

I. Előkészítés. 1. *Fejszámolás megnevezetlen számokkal.*
(A tárgyalt anyagban lévő számolási alpműveletek
gyors megoldása egyszerűbb, majd nehezebb felada-
tokkal, fejben számolással.) 2. *Az új probléma felve-
tése.* (Hasznos gyakorlati kérdés felvetése, lehet már
megoldott példa problémakörének kibővítése is. (Ada-
tok a táblára, füzetbe.) 3. *Célkitűzés.*

II. Tárgyalás. 1. *A probléma megoldása:* a) egy tanuló
elismétli a feladatot, mérési anyagnál megállapítjuk a
szükséges adatokat — közös mérés alapján; b) a
számadatokat, összefüggéseket, új fogalmakat külön
kérdéssel kiemeljük; c) eszméltetés, okoskodtatás a le-
hető megoldásra, a legpraktikusabb megoldási mód
megjelölése; d) az elvégzendő műveletek közös meg-
állapítása és elvégzése (a tanulók a füzetben, tanító

a táblán egy-egy tanuló hangos számolása alapján) e) eszméltetés a megoldás módjára, s a kapott eredményre; f) szemléltetés (elképzeltetés) az eredménnyel kapcsolatban, — a nevelő alkalmak felhasználása. 2. *Be gyakorlás*: ugyanazon tárgykörből vett összefüggő, fokozatosan nehezebb gyakorlati példák. (A megoldás menete: egy gyermek a táblához az adatok jegyzésére, s részben a számolásra, amit a padban ülőkkel felváltva végez; a feladat elmondása (adatok feljegyzése); egy tanuló elismétli a feladatot; az adatokat, a főbb összefüggéseket kérdéssel kiemeljük; a megoldás legcélszerűbb módjának megállapítása; a várható eredménynek becslés alapján való megállapítása, néhány szélső eredmény feljegyzése; a feladat megoldása (felváltva más-más tanulóval); az eredmény megállapítása, a legjobb becslés megkeresése; eszméltetés a feladatra, milyen okoskodás és számolással kaptuk az eredményt: a megkapott eredményre eszméltetés egybevetés, hasonlítás alapján, a kínálkozó nevelő alkalmak felhasználása. 3. *Versenyfeladatok* (1—1 versenyfeladatnak külön lapon való elkészítése, — beszédés; átnézés otthon: munkánk eredménye? Az esetleg félreértett fogalmaknak a következő órán való tisztázása.)

III. *Befejezés*. 1. *Elmélyítés*: az új ismeret gyakorlati hasznának jelentőségére való utalás; 2. *Házi feladat*: egy tárgykörhöz tartozó, könnyen érthető szöveges, (esetleg nevezetlen számokkal végzendő) néhány feladat otthoni megoldása.

9. *Rajzolás*. A) *Közvetlen szemlélet alapján*.

I. *Előkészítés*: 1. *Előkészületek* = kézmosás, a rajzeszközök előkészítése. 2. *Élmény-nyújtás*, a rajzban való közlés vágyának felébresztése. 3. *Célkitűzés*.

II. *Kidolgozás*. 1. A lerajzolendő tárgy (lapos forma) arányainak megbeszélése; 2. a rajz elhelyezése a rajzlapon; 3. a befoglaló idom felrajzolása a táblára (halvány vonalakkal); 4. a tanulók ugyanezt teszik papírukon (ellenőrzés közöttük járva); 5. az egyes részek arányainak újbóli megfigyeltetése (az egyes vonalakat a megbeszélés közben kevés (lehetőleg egy) könnved, halvány vonallal a táblára vázoljuk); 6. a tanulók a megbeszélés szempontjai alapján lerajzolják azt, amit mi a táblára rajzoltunk, de most az ő munkájuk előtt letöröltünk, ellenőrzés, javítás, javíttatás.

III. *Befejezés*. 1. *Összefoglalás*: Néhány sikerültebb s egy-két kevésbé sikerült rajzot bemutatunk összeszedés után; megbeszélés: miért szép, mi a hiba, hogyan lehetne kijavítani stb. 2. *Elmélyítés*. Rendes, csinos kiállításra buzdítás, buzdítás otthoni rajzolásra, művészi alkotásokban való gyönyörködésre. 3. *További elmélyítés*: más tárgyakkal kapcsolatban felújítás.

B) Vonalvezetési gyakorlatok.

- I. *Előkészítés* és III. *Befejezés* ugyanaz, mint előbb, csupán a *Kidolgozás* menete változik, így:
- II. *Kidolgozás*: 1. A rajzlap tartása (szélességében vagy hosszában), a ceruza tartása. 2. A tábla, rajzlap beosztása. 3. A megjelölt helyen többszörös könnyed, lendületes vonallal felrajzoljuk a táblára a gyakorlatot. 4. A tanulók rajzolnak, ellenőrzés, javíttatás; — ez mindaddig ismétlődik, míg minden gyakorlat elkészült.
10. *Ének. I. Hallás után való tanítás.*
  - I. *Előkészítés.* 1. *Kapcsoló ismétlés*: Megfelelő gondolat-tartalmat, hangulatot keltő ének elénekeltetése. 2. *Hangulatkeltés*: Megfelelő hangulat keltése mese, életkép elmondásával, vagy az ének előzményeinek, keletkezésének stb. hangulatos vázolásával. 3. *Az ének bemutatása*: Az éneket elénekeljük hangszerkíséret nélkül. 4. *Célkitűzés.*
  - II. *A szöveg megtanítása.* 1. A dal szövegének elmondása. 2. A tanulók beszámolnak élményükről. 3. A táblára írt, de eddig letakart szöveg elolvasása, megértetése, rövid szómagyarázatok, eszméltetés a *sorok közötti gondolatokra*. 4. A szövegnek könnyed, természetes hangon, szép, tiszta kiejtéssel és hangsúlyozással, a megtanulandó dallam ritmusát követő ütemező mozgással karban való olvastatása mindaddig, míg meg nem tanulják.
  - III. *A dallam megtanítása.* 1. *Célkitűzés.* 2. A kezdőhangnak hangszerről való átvétele után bemutatjuk a dalt. 3. Egyszólamú hangszerkísérettel énekeljük el ismét a dalt, a tanulók halkán próbálják velünk énekelni. 4. *A dallam tanítása*: a) mind halkabban énekelünk, majd abbahagyjuk az éneklést s a tanulók csak az egyszólamú hangszerkísérettel énekelnek, közben olykor ütemzessünk is; b) ha jobban megy az ének, a kíséret elmarad, csak javítás céljából szólal meg ismét; c) a tanulók hangszerkíséret nélkül éneklük a dalt, majd nagyobb, kisebb csoportonként, végül a jelentkező tanulók (esetleg hangszerkísérettel) egyenként is; 5. az éneket elejétől végig énekeljük a megfelelő hangulatban. 6. A halk, erős, hangsúlyosabb, gyorsabb, lassúbb részek megállapítása, majd így eléneklése; megbeszélés; helyes volt-e, szép volt-e így, hogyan kell esetleg másként énekelni stb. 7. A helyes dinamika, tempó, hangsúlyozás begyakorlása után egyre kisebb csoportokkal énekeltetjük (hangszerkísérettel vagy anélkül), míg egyenként is énekeltetjük, előbb az önként jelentkezőkkel, majd másokkal is.
  - II. *Befejezés.* 1. *Begyakorlás*: a) a szöveg helyett *la-lá*-val énekeltetjük el a dalt, ütemezve, ha lehet, menete-

lünk rá, esetleg dramatizálva is énekeltesük el; b) eszméltetés a hangszeres kíséret szépségére. 2. *Elmélyítés*: buzdítás a szép éneklésre, a magyar dal szeretetére.

II. Hangjegyekről való énektanítás.

I. *Előkészítés*. 1. *Kapcsoló ismétlés*: egy előző órán tanult megfelelő dal eléneklése. 2. *Áthajlás*. 3. *Hangtalálási és ritmusgyakorlatok* (az új anyag megkönnyítésére).

II. *A szöveg ismertetése*. 1. Hangulatkeltő bevezetés, az ének szövegét elmondjuk. 2. A tanulók beszámolnak annak bennük keltett hatásáról. 3. *Szemléltetés*: a táblára előzőleg felírt s most láthatóvá tett ének (hangjegy és szöveg) szövegének elolvastatása. 4. Rövid szómagyarázat után szemléltetés a *sorok közötti gondolatokra* is. 5. A dal szövegének karban való olvastatása, a dallam ritmusát is érzékeltetve.

III. *A dallam megtanítása*. 1. Az ütembeosztás megállapítása, a hangjegyek olvasása (*c, d, e* stb., vagy *dó, re, mi* stb.), majd ütemezéssel olvassuk végig. 2. Intonálás, (hogyan a tanulókat a hangnembe helyezzük), majd a skála alaphangját megadva, megkerestetjük a dallam kezdőhangját, a hangok nevével (*dó, re, mi* stb.), előbb lassan, majd gyorsabban, de mindig ritmikusan együtt éneklük a dallamot halkán, hangról-hangra (a hangjegyeket pálcánkkal mutatjuk), a ritmust is érzékeltetjük. Hosszabb dalnál részekre osztjuk, ezeket előbb az egész osztály, majd egyes csoportok, végül egyenként énekelik. 3. Az egész dallamot összefüggően énekeltetjük előbb az egész osztállyal, később csoportokkal, végül egyenként. (Hangjegymutatás, ritmus-érezkeltetés itt is.)

IV. *Bejezés*. 1. *Elmélyítés*: a) a dalnak szöveggel való énekeltetése után eszméltetés az összhangzatos hangszerkíséret szépségére, majd így énekel el előbb az osztály, majd egy biztos hallású tanuló; b) buzdítás hangjegy után való énektanulásra, sok gyönyörűséget ad az embernek.

11. Testnevelés.

I. *Előkészítés*: megfelelő öltözék, sorakozó; a tanulókat az óra jellegének megfelelő helyre vezetjük.

II. *Bevezető rész*: az egész szervezetet lassan felmelegítő és a nehezebb, fárasztóbb gyakorlatok végzésére való előkészítés céljából *gyakorlatokat* végeztetünk. Ez lehet: a) egy sorozat egyszerű, főleg különleges hatású, az ezekből összetett *felrisszítő gyakorlat*, az egész test (kar, törzs, láb) mérsékelt, minden oldalú és arányos fejlesztésére: könnyű láb, nyak, kar, törzs, hát, oldal és nehezebb lábgyakorlatok. (Gyakorlat közben — amely e fokon *játékszerű* — ügyeljünk a helyes és szép testtartásra, a gyakorlatok ütemes és *együttes végre-*

hajtására); b) *játék*: felüdítő, futkározással összekötött könnyebb játék, vagy végül c) *menetelés* néhány percig tartó, felélénkítő hatású, nótával, könnyű futással, lélegzési gyakorlattal befejezve.

II. *Fő rész.* 1. Egy sorozat különleges hatású, valamint ezekből többszörösen összetett gyakorlatokat végeztünk (eszközök nélkül) az *egész test erőteljes, minden oldalú és arányos fejlesztésére*, erősítésére, ügyesítésére, szépítésére, edzésére: a gerincoszlop háti részét rugalmasító gyakorlatok, valamint könnyebb támasz, függés, egyensúly, has, hát, járás, futás, oldal, szökdelés, ugrásgyakorlatok és ügyességi gyakorlatok közül. E gyakorlatok anyagába 5—10 perces táncgyakorlatok, húzások és tolások is beilleszthetők. 2. Előbbi gyakorlatok *tornaszerekkel* is. 3. Egy sorozat összetett, főleg az *alsó- és felsőtest arányos fejlesztésére* (pl. futások, ugrások, versenyzéssel is) összekötve emelésekkel, hordásokkal, dobásokkal, támasz- és függésgyakorlatokkal, ezt is lehet versengéssel összekapcsolni. 4. *Játék*, főleg erőteljes hatású, párokat foglalkoztató labdajáték. 5. Húzások, tolások, emelések, forgások. 6. *Tánc* (különösen az egész testre ható néptáncok). 7. Téli sportok vagy úszás.

IV. *Befejező rész.* 1. Egy sorozat egyszerű, főleg különleges hatású és ezekből összetett *csillapító gyakorlatot* végeztetünk (eszköz nélkül) az *egész test* minden oldalú és arányos foglalkoztatására: könnyű láb, has, hát, oldal, kar (lélegzés) gyakorlattal, vagy a következő gyakorlatfajták közül *alkalomszerűen* választunk egyet. 2. E célra alkalmas kevés mozgással járó, lecsillapító *játék*, vagy 3. Néhány percig tartó csillapító hatású, lassú ütemű járás (lélegzőgyakorlatokkal befejezve.) 4. Buzdítás a léleknemesítő, szórakoztató, testet edző, fejlesztő játékokra, a rendszeres testedzésre, egészséges életmódra.

„Egészségetekre!”

TANÍTÁSOK — VÁZLATOK.

1946. október 1. hete.

Általános iskola V. osztály.

A tanítás anyaga: Pásztoember kutyája. (Luby Margit: Fogyó legelőkön e. könyvéből.)

(*Olvasmánytárgyalás.*)

PÁSZTOEMBER KUTYÁJA.

Utolsó pásztor a, kinek nincs legalább egy esivegő kutyája. Nagyobb gulyatanyán kunyhóőrző kutya is van. A